

Trær i Norge:

VILLEPLE, HEGG og SØTKIRSEBÆR

Frukttrær som epler, pærer, plommer og kirsebær blir dyrket i sørlige og varme strøk i Norge. Alle disse frukttrærne hører hjemme i rosefamilien. Visste du at det også finnes ville epletrær og kirsebærtrær i norsk natur?

Frukt og frukttyper

En frukt har som oppgave å beskytte og spre frøene. En frukt inneholder ett eller flere frø som utvikler seg når ett eller flere frøemner inne i fruktemnet befruktes og modnes.

Frukttyper. Frukt kan være tørre som kapsler og nøtter eller saftige som bær, epler og steinfrukter. Noen frukter spres sammen med frøet mens andre åpner seg og slipper frøene ut. Kiwi er et bær og eikenøtta er ei nøtt. Et bjørnebær består av mange sammenvokste steinfrukter.

Epler og kirsebær. Eplet kalles en falsk frukt. Den saftige delen som vi spiser er en oppsvulmet blomsterbunn. Den egentlige frukten er selve kjernehuset. Kirsebæret er en steinfrukt og ikke et bær. Steinen vi spytter ut når vi spiser kirsebær er frøet omgitt av et hardt skall. Dette harde skallet mangler utenpå frøene i bær.

Spredning. Noen frukter eller frø er små og lette og tilpasset vindspredning. Saftige frukter spises gjerne av fugl og pattedyr som spres frøene når de gjør fra seg.

Slektskjennetegn

Kjertlene i overgangen mellom bladplata og skafte er et viktig kjennetegn på kirsebærslekta (*Prunus*). Slike kjertler mangler i epleslekta (*Malus*).

Når trærne bærer frukt er det ingen sak å se forskjell!

Hegg (*Prunus padus*) i kirsebærslekta er kjent for sin vakre og velduftende vårblostring.

Nye ord

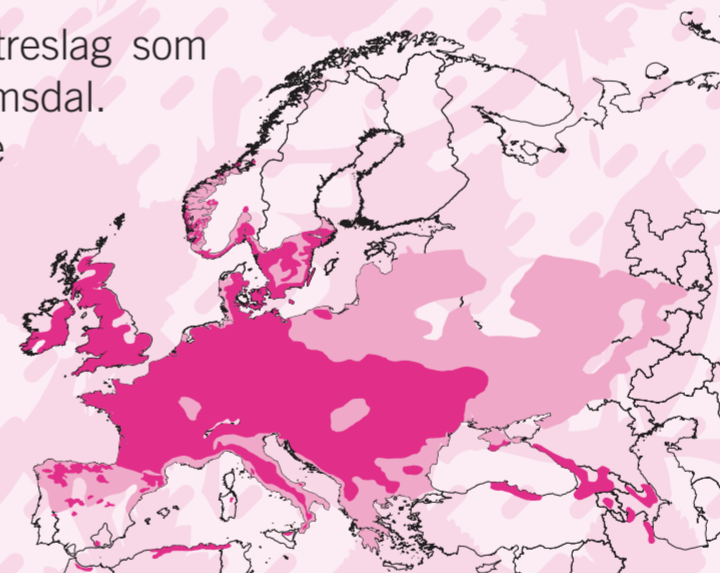
En gren fra et epletre kan vokse sammen med et annet tre ved en teknikk som kalles **podning**. På denne måten kan en ny sort oppformerer i store mengder og sette frukt raskt.

Villeple trenger åpen plass for å trives. Den største trusselen mot villeple er derfor gjengroing av kulturlandskapet.

Utbredelse

Villeple og søtkirsebær er varmekjære treslag som finnes langs kysten opp til Møre og Romsdal. Hegg vokser som enkelttrær over hele landet. Det er uklart om villeple og søtkirsebær er opprinnelig ville i Norge, det vil si om de har kommet seg hit ved egen frøspredning. De kan ha kommet med mennesket og over tid forvillet seg i naturen.

Den lyse fargen viser utbredelsen til villeple som også ligger under utbredelsen til søtkirsebær vist i mørk farge.

Genetisk variasjon og genetiske ressurser

Arv og miljø avgjør hvilke egenskaper planter og dyr har. Hva som arves er bestemt av genene som ligger i DNAet.

Genetisk variasjon er forskjeller i DNA/gener mellom individer og/eller populasjoner og er en forutsetning både for evolusjon og for foredling og utvikling av nye sorter og raser. Genetisk variasjon er en viktig del av det biologiske mangfoldet.

Genetiske ressurser kan defineres som biologisk materiale med genetisk variasjon eller genetiske egenskaper som kan ha betydning for utvikling og målrettet bruk. Frø, planter og sperm er eksempler på genetiske ressurser.

Genressurssenteret ønsker i denne plakaterien å formidle kunnskap om de forskjellige treslagene i Norge, hva de brukes til og hvilken rolle de spiller som genetiske ressurser.

Visste du at?

Eplet er blant de fruktene som spiller størst økonomisk rolle i verden. Vi tror at det fantes epler i Norden tilbake til steinalderen. Fra middelalderen ble også foredlede eplesorter innført.

Bruk av eple, hegg og kirsebær

Genetiske ressurser hos frukttrær er først og fremst alle sorter som er utviklet gjennom flere hundre år. I Norge tas gamle sorter vare på i levende samlinger.

Frukt. Tusener av eple- og kirsebærsorter dyrkes for fruktens skyld verden over. I Norge er flere hundre eplesorter blitt dyrket gjennom historien. Det er færre sorter søtkirsebær i Norge. Ca. 20 gamle sorter bevares i genbank og et par canadiske sorter dominerer markedet. Hegg regnes ikke som et frukttrær selv om steinfruktene er brukt til saft, gelé, vin og likør. Deler av planten inneholder giftstoffer, og det gjelder spesielt selve fruktsteinen.

Foredling. For å avle fram bedre fruktsorter er det nødvendig med genetisk variasjon i egenskaper som holdbarhet, smak, utseende og motstandsdyktighet mot sykdommer.

Trevirke. Særlig kirsebær har vakkert og verdifullt trevirke som blir brukt i ulike trearbeider.

Villeple

Opprinnelse. Våre dyrkede hageepler tilhører arten *Malus domestica* som stammer fra en fjellart (*Malus sieversii*) i Sentral-Asia. I Europa har hageeple og villeple (*Malus sylvestris*) krysset seg med hverandre flere ganger. Villeplene har på den måten bidratt med genetisk variasjon til de dyrkede sortene, og villeplene har til en viss grad blitt "genetisk forurenset" av dyrkede hageepler.

Blomsten hos villeple har en stor landingsplass for insekter. Humler og bier frakter pollen fra en blomst til en annen. Villeplene er små og blir sjelden bredere enn 3 cm. Villeplene, som også kalles sureple, er nærmest uspiselige for oss, men fugl og pattedyr liker dem godt.

Undersøk selv!

Se på et eple! Hvor er stilken og restene etter blomsten? Hva finner du hvis du deler et eple i to? Hvor mange eplesorter finner du i butikken? Lag en blindtest sammen med venner og se hvilke dere liker best!